



Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskerens Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Søren Rynke



Vendsyssels sidste huleboer

En beretning om et menneske historien har glemt

Af C. Nørrelykke

Hjørring MCMLXVIII (1968)

I sognet bag Jerslev lever en af Vendsyssels forsvindende originale "huleboere". I en lyngbakke har han gravet sin hule, 11 alen lang og seks alen dyb. Mod vest og øst dannes væggen af jorden. Kun mod syd har han af tørv og små stene opført et slags dige, hvor nogle huller tjener som vinduer. På dette dige og støttet mod bakkebunden hviler nogle rafter på kryds og tværs. Loft og tag dannes af græstørv og jord, medens røgen fra det underjordiske rum hvirvler ud gennem et hul i taget. Her har den 72-årige gamle - Søren Rynke kaldet - boet i over ti år, når lærken slog sin trille over lyngen, og når den barske vinter jog markens vilde dyr hen i nærheden af menneskelige boliger. Men en juledags morgen vækkedes han på den ubehageligste måde ved, at en del af jordloftet styrtede ned over ham. For ikke at sove umiddelbart under den vinterkolde himmel måtte han flytte sit usle leje, hvilket imidlertid var besværligt, da hele det jordtunge loft bæres af en mængde - ikke joniske - søjler, der står så tæt og uregelmæssigt, at et menneske næppe kan klemme sig igennem det mærkelige virvar. Hans bohøve såvel som atmosfæren i hulen trodser enhver beskrivelse ...

Ovenstående oplysninger står at læse i "Nordjylland fra Mariager Fjord til Skagen", en turistfører, som bogtrykker P. Hansen, Ålborg, udsendte i foråret 1899 omhandlende det, som turister burde se i det nordlige Jylland. Oplysningerne støttes af et par fotografier visende hulen og Søren Rynke i indgangsdøren til samme, som for øvrigt var gravet ind i en bakkeskråning på grænsen mellem Jerslev og Skæve sogne lidt nord for Nymølle.

Huleboeren

Men hvem var så denne Søren Rynke, huleboeren, som for et par generationer siden blev gjort til en turistattraktion? Var han en omstrejfer, en lyssky person, var han sindssyg eller åndssvag? Svaret må være: Ingen af delene. Som type var han farvestrålende og i menigmands øjne lidt sær, hvilket dog ikke forhindrer, at han som almuemand var det menneske i Vendsyssel, som havde det største kendskab til kunst og videnskab.

I folkemunde blev han kaldt Søren Rynke, vistnok efter

Rynkehuset - den gamle skole i Badskær ved Dybvad, som hans bror ejede, og hvor Søren Rynke opholdt sig en del år, men hans døbenavn var Søren Kristian Nielsen. Han var født i Hjælmkærhuset i Vrejlev sogn den 25. maj 1828 og døbt i Vrejlev kirke den 1. juni samme år. Forældrene var husmand Niels Christian Nielsen og hustru Ellen Christensdatter. Som så mange andre drenge kom han med mellemrum på Vrejlev mølle. Her fandt han en dag en tysk avis, som han læste fra ende- til anden, og ni år gammel kom han ved et tilfælde i besiddelse af en tysk sproglære. Det blev på sin vis af gørende for hans videre skæbne. Grebet af videbegær gav han sig i lag med sproglæren, og i løbet af få år var han ikke alene i stand til at læse dansk, men mestrede også så nogenlunde det tyske sprog. Forholdene - få aviser og endnu færre bøger udover Biblen, huspostillen og salmebogen - havde en ret ukritisk læsning til følge, hvortil kom, at han blev spottet af sine omgivelser, hvilket dog ikke synes at have gjort noget større indtryk på ham. Som 22-årig kom han i 1850 til København for at aftjene sin værnepligt. Men også som soldat var han anderledes end flokken. Mens kammeraterne så på byen, søgte Søren Rynke hen på Det kgl. Bibliotek, hvor han stiftede det første og meget afgørende bekendtskab med kunsten og videnskaben, som for ham åbnede vide perspektiver.

Giftermålet

Efter soldatertjenesten vendte Søren Rynke tilbage til sin fødeegn, hvor han fik plads som karl på gården Estrup i Hørby sogn. Han var ingen ringe karl, men en udpræget ener, hvilket kom frem derved, at han brugte det meste af sin sparsomme karleløn til køb af bøger. Han var også en flot karl, som nok kunne få pigernes hjerte til at banke. 29 år gammel indgik han ægteskab med den otte år ældre Mette Catrine Sørensdatter, hvis forældre var gårdfæster og dannebrogsmænd Søren Nielsen og hustru, Albækgård i Albæk sogn, og det nygifte par fik deres hjem i Estruphus. I det almindelige omdømme havde Søren Rynke gjort et godt parti. Han var jo kun søn af et par fattige husmandsfolk. Derimod var man på Albækgård ikke ovenud begejstret for ægteskabet. Og det blev ikke bedre med årene. Søren sørgede for

mad og klæder til familien, men han var efter Albæk-familiens opfattelse ganske blottet for initiativ og fremdrift. Hvad der blev til overs, gik til bøger og skrifter. At Søren Rynke overtog en husmandslod på Graverhus hede, hjalp ikke stort, og efter 15 aars ægteskab blev Mette Catrine og ægteparrets tre børn, to piger og en dreng, afhentet af familien og taget med til Albæk. I forbindelse med Mette Catrines død betegnes hun som "forladt hustru", men sandheden er den, at det var Søren Rynke, der var "forladt", omend han siden kunne sige, at han siden kone og børn forlod hjemmet, havde haft det godt og fredeligt".

Banebørste

Om Søren Rynkes færden i de følgende år vides ikke ret meget. Dog står det klart, at han gennem en længere periode arbejdede som banebørste, dels på banelinien mellem Nørresundby og Hjørring, dels ved bygningen af jernbanebroen over Limfjorden, som blev taget i brug den 17. januar 1879. Den hårde og barske tilværelse var dog ikke i stand til at kue filosofen Søren Rynke. Man kan vel snarere sige tværtimod. Det fremgår af en lille oplevelse, som Søren Rynke senere fortalte med en vis tilfredshed, og lød omtrent sådan:

- Det var mens jeg arbejdede som banebørste, at vi en dag blev overrasket af et voldsomt skybrud, som gjorde, at vi måtte standse arbejdet. Jeg søgte læ i et lille hus nær banelinien, hvor jeg på bordet bemærkede et lille håndskrevet hæfte indeholdende viser af forskellig art. Det var heftet sammen med uldgarn i ryggen, og jeg bladede det igennem. Blandt mange banale viser fandt jeg pludselig et digt, som jeg kunne se måtte være skrevet af ingen anden end Oehlenschläger. Og det glædede mig meget midt i en sådan samling, heftet sammen med uldgarn, at kunne finde og genkende noget af den store guldalderdigter.

Branden

Hvornår Søren Rynke gravede sig ind i lyngskrånningen vest for Nymølle, kan ikke siges med bestemthed, men det har

antagelig været i tidsrummet mellem 1885 og 1890. Hans sære livsform. blev første gang draget frem i efteråret 1896 i en artikel skrevet af redaktør Vilh. Carlsen i Vendsyssel Tidende, og hvis indhold ret nøje svarer til det, der oplyses i den turistfører fra 1898, der nævnes i indledningen. Søren Rynke klarede dagen og vejen ved at arbejde på egnens gårde, og selv om han var "sær", var han efter alt at dømme vellidt. At hulen var et bygningsværk helt for sig selv, fremgår af gamle, gulnede fotografier, og at den var omgivet af en vis form for mystik, er Lige så sikkert. Ikke blot vidste egnens befolkning, at Søren Rynke havde mærkelige bøger, men det var også almindelig kendt, at han i sin ensomhed eksperimenterede med fysik og kemi og til dette formål anvendte forskellige instrumenter og glaskolber.



Som turistattraktion fik hulen dog kun betydning i sommeren 1899, idet den blev ødelagt ved en brand den 10. november samme år. Søren Rynke skulle den pågældende dag til et møde og havde med henblik på nattekulden fyldt den gamle jernkachelovn op med brænde. Da han hen på aftenen vendte hjem, var hulen udbrændt, ligesom bøger og instrumenter var ødelagt. For den 70-årige tænker og filosof var det sidste det mest katastrofale, så vist som det var hele hans verden, der var blevet ødelagt.

Hulens brand optog sindene på egnen stærkt, og en varm sympati slog den gamle Søren Rynke i møde. Det kommer

klart til udtryk i en opsats i Vendsyssel Tidende for 12. december 1899 skrevet af den kendte demokrat, Kr. Larsen, Ounstrupholt. Indlægget bringes under overskriften "Vendsyssels sidste huleboer lider nød efter branden" og munder ud i en opfordring til at yde den brandlidte økonomisk hjælp. Det hedder bl. a. - Efter hulens brand står den 72-årige mand blottet for alt. Intet blev reddet. Alt, hvad der kunne brænde, gik op i luer. De fattige pjalter, manden havde på kroppen under branden, er nu hans eneste eje. Jerslev sogneråd har tillagt ham 60 kr. i årlig alderdomsunderstøttelse. Men desuagtet ligger han nu på det bare strå i en lille hytte, hvorfra beboerne er flyttede, fordi en skrædder, som boede der i sommer, hængte sig. Jeg tvivler ingenlunde om, at den vanskæbne, der har ramt den så meget omtalte "sidste huleboer" i Vendsyssel, jo nok vil vække vendelboernes medfølelse med en 72-årig, hæderlig mand, der står som hjemløs brandlidt og med tomme hænder.



Lad mig tilføje, at han elskede sin nedbrændte hule så højt, at ingen anden rigdom kunne erstatte ham den. Ingen brandlidt ridder har stået mere sørgende ved sin borgs ruin end den gamle Søren Rynke ved sin nedbrændte hytte ...

Indlægget i Vendsyssel Tidende vakte en ikke ringe opmærksomhed, men blev taget meget unådigt op af Jerslev sogneråd, hvis sociale samvittighed næppe var i fineste orden. I et indlæg i Vendsyssel Tidende for 18. december gør en talsmand for sognerådet opmærksom på, at man for-

gæves har "forsøgt at få Søren Rynke ud af hans hule og anbragt i en mere hyggelig bolig, hvor han kunne få den fornødne pasning og pleje". Men Søren ville ikke ud, hvorfor sognerådet kort før branden gav ti kr. til at istandsætte hulen for. Sognerådets indlæg, hvori også henvises til, at Søren Rynke efter branden er flyttet til Skæve kommune, slutter med disse linier:

- Man kan naturligvis godt have medynk med det liv, Søren Rynke lever, men at skyde skylden derfor over på Jerslev sogneråd eller andre er sikkert aldeles forfejlet. Vi må vist hellere adressere den til Søren Rynkes egne særheder ...

Angrebet på Søren Rynke bliver skarpt imødegået den 23. december, hvor en af Søren Rynkes naboer, Thorvald Nielsen, i Vendsyssel Tidende skriver:

- At Jerslev sogneråd synes at ville betegne det som en særhed, at Søren Rynke hellere vil bo i sin hule og leve af fem kr. om måneden end komme på Jerslev fattiggård og risikere at blive tilbagesendt, om han forlod nævnte sogn, skal jeg ikke komme nærmere ind på, men lade enhver dømme derom efter sin mening om slige ting . . .

At Søren Rynke nu for tiden er virkelig trængende, følte jeg mig overbevist om, da han en dag, medens frosten var aller-mest hård, kom og bad mig om at låne ham nogle pjaltede gødningsække, da den bare halm blev for luftig at opholde sig i ...

I begyndelsen af februar 1900 meddeles det, at "danske i Minnesota har givet 13 kr. til indsamlingen til huleboeren i Danmark, Søren Rynke", og flere skovejere "har lovet gratis at levere det fornødne træmateriale". Hvad det blev til alt i alt, vides ikke, Så meget er imidlertid sikkert, at Søren Rynke ikke fik noget nyt hus eller nogen ny hule, men blev boende i den lille hytte i Vrængmose i Nejsum bakker.

Mødet med Johan Skjoldborg

Det var i årene omkring århundredskiftet, at digteren Johan Skjoldborg vandrede rundt i det østlige Vendsyssel, hvor han som repræsentant og udsending for Oldnordisk museum så på gravhøje med henblik på fredning og ved samme lejlighed samlede stof til bogen "Almuen" og andre skrifter.



Under et besøg hos folketingsmand Kr. Jensen, Try Vestergård, i sommeren 1900 benyttede Johan Skjoldborg lejligheden til også at besøge Søren Rynke i Vrængmose. Dette besøg blev for den unge digter og den gamle filosof indledningen til et særegent venskab af ikke ringe betydning. I første omgang var det ganske givet Johan Skjoldborgs hensigt at bruge Søren Rynke som model til en menneske skildring, men venskabsbåndet blev af en sådan art, at Skjoldborgs omtale af Søren Rynke indskrænker sig til et par indlæg i Vendsyssel Tidende og et interview i Politiken. Af optegnelser, som Johan Skjoldborg har overladt til rektor Gunnar Furuland, Malung, Sverige, fremgår det imidlertid, at Skjoldborg på forskellig vis hjalp Søren Rynke, Han gav ham penge til køb af tøj. Han opfordrede i avisindlæg folk til at sende Søren Rynke bøger. Han formåede Søren Rynke til at genoptage forbindelsen med døtrene, hvoraf den ene boede i Albæk og den anden i Volstrup sogn. Samme døtre havde for øvrigt i mange år haft den opfattelse, at deres far var død, men meddelelsen i Vendsyssel Tidende i 1896 afkræftede dette. Det var også Johan Skjoldborg, der fik det ordnet sådan, at Søren Rynke i 1910 flyttede fra Vrængmose og tog ophold i et lille hus nær

ejendommen Magtesløs ved Store Uggerholt i Volstrup sogn, hvor den yngste datter var gift.

Almuemand og filosof

Om forholdene i hytten i Vrængmose og sit indtryk af Søren Rynke som almuemand og filosof beretter Johan Skjoldborg i en artikel i Politiken for 14. oktober 1901:

- Han bor oppe i Jyske ås i Vendsyssel. Før har han boet i en hule. Den blev imidlertid øde ved en ildebrand, og der har jeg ikke set ham. Jeg kender ham kun, som han nu er, en gammel mand på 75, en gammel filosof, der nu bor til leje i et lille hus i Vrængmose.



Hans Stue er jo en underlig lejlighed med pakker og bylter, papirer og bøger og madvarer og klædningsstykker og kasser imellem hverandre. Og på brættet, der forestiller bord, står en musefælde, en morsom, gammeldags musefælde.

I al den urydde, som naturligt hersker, hvor et gammelt mandfolk er ene, mellem al stuens brogede indhold, sidder Søren Rynke med korslagte ben og ser frem for sig med sit kloge, intelligente og rolige blik.

Der er en værdighed og ophøjet ro over hele skikkelsen, over den måde, han bærer sit smuktformede, kraftigt gråskæggede hoved på og over hans ansigts mandige træk. Og han falder aldrig ud af den ro, ikke engang når ordene, han taler, bliver hede. Det er, som hans indre livs kræfter og lidenskaber er harmonisk afstemt med hinanden. Der er den samme ro i hans bemærkninger og hans svar. Da han boede

i hulen, kom der mange fremmede for at se boligen. BL a. kom der en dag en cyklist, som vimsede nysgerrigt omkring og endelig spurgte: ”Keder De Dem ikke? De må da kede Dem frygteligt” – ”Ikke før De kom”, svarede Søren Rynke.

Da jeg iom ind til Søren Rynke, lå der foran ham en fysik på 600-700 oktavsider.

- Nå, De studerer fysik?

- Jeg har såmænd lært dette her for mange år siden, men det kan være ganske morsomt at friske det op igen. Og jeg har ikke andet at læse for tiden.

De sidste ord har en halvt sørgmodig klang. Det kniber ham nemlig at få nok at læse, og det var ham en stor sorg, at hans bøger brændte i hulen. Det er nu ikke alene fysik, han studerer, også kemien dyrker han. Og han laver medicin af markens urter, f. eks. opium af valmuer, kamfer og karbolsyre. Eller rettere, han har lavet, thi hans kolber og glas blev også ødelagt ved branden.

En dag kom en af hans bekendte ind til ham:

- Hør Søren, du læser så meget, kan du ikke give mig et råd for gigt?

- Jo, du kan gå ned i engen, plukke dig bukkeblade - herba trifoli febrini - koge dig noget te på dem og drikke.

Nej, det syntes manden da var for simpelt, Så rejste han hen til doktor og apoteker, og efter således at have givet mange penge ud kom han hjem med - bukkeblade.

Jeg tænkte efter det, at naturvidenskab var Søren Rynkes kæphest, men ville dog prøve, om han var helt uvidende om de såkaldte åndsvidenskaber:

- Kender De en digter, der hed Holberg?

- Holberg, ja, han var en god satirikus.

- En Ewald?

- Ja, han skrev dejlige vers, navnlig i "Fiskerne".

- Baggesen?

Søren Rynke smiler ved denne eksamination og svarer: - Han kendte sproget.

- Oehlenschläger?

- Han ville efterligne Goethe, men nåede ham aldrig.

- Kender De Goethe?

- Ja, jeg beundrer "Faust". Også Goethes digte sætter jeg meget højt.

- End Schiller?

- "Vilhelm Tell" sætter jeg megen pris på.

- Hm. Hvor har De læst alt det?

- I nogle tyske bøger.

- Kan De da også tysk?

- Ja, tysk og fransk, det kan jeg nok, men engelsk er et

fandens sprog - der er der hverken regler eller grammatik -
Hvor har De lært tysk?

- Mig selv. Da jeg var ni år, fik jeg fat i en tysk sprog-
lære, og siden har jeg læst videre.

Han taler fremdeles om forskellige tyske digtere, som han holder af, f. eks. Heine, og så nævner han en, hvis navn jeg aldrig før har hørt: Höltü. Ingen kendte ham. Ved nærmere eftersyn viste det sig imidlertid, at han meget rigtigt var til. Han døde i en alder af 28 år i 1776.



Jeg går så tilbage til de danske digtere, som vi slap ved Oehlenschläger. Han kender alle dem, jeg spørger ham om, kender deres hovedværker og har øjeblikkelig en sætning rede, der rører netop ved digterens herskende evne. Kun Johan Ludvig Heiberg kender han ikke videre til han forveksler ham et øjeblik med P. A. Heiberg, hvis første vers af *Laterna Magica* han citerer. Hans øjne bliver særlig livlige ved P. A. Heiberg. - Han var kommet for tidligt til verden, siger han, ligesom Victor Hugo. Idet han nævner det sidste navn, smiler han og tilføjer: Han skrev *Esmeralda*, Det var ikke så sært, Napoleon ikke kunne lide ham.

Jeg byder ham en af Rasmussens *Prenzados* - det er nemlig min yndlingscigar - som han sidder og mishandler rædsomt, mens vi går videre i teksten. Jeg tror nok, jeg tør sige, at de fleste af den slags almuemennesker, som Søren Rynke hører til, ikke kan lide præsterne. Han kan det heller ikke.

- Intet keder mig mere, end når en præst tager et par ord i munden og giver sig til at drøvtygge på dem en to-tre timer. Ja, kan han slet ikke finde på andet, så er det sgu kedeligt.

- Der er naturligvis nogle gode undtagelser i præsteskabet, men de fleste er nogle gavtyve, der siger fanden med menigheden, når vi blot får embedet.

Han taler meget stærke ord om latterligheden ved hele det kirkelige ceremoniel. Men ateist er han ikke.

- Jeg kan bedst få mening i tilværelsen ved antagelsen af en gud. Og jeg tror på Gud, på udødeligheden og udviklingen.

- Kan De huske noget fra Frederik VI's tid?

- Ja, da han døde, græd min mor. Hun troede, vi fik krig, og at alt gik galt, når han ikke mere kunne styre. - Han ler. - Hun var jo så dum. - Han bliver ved med at le. - Jeg var kun 12 år dengang, men jeg forstod dog, at den sorg var "von hinten". Min dømmekraft var nemlig tidligt udviklet.

Som dreng lånte han blade og pjecer hos en møller, og så kom han også til at læse Ålborg Stiftstidende. Han roser redaktør Ree - men, tilføjer han, han var kapitalmand. Han skrev i 56, at kapitalen havde en ret, som ikke kunne kastes over.

Jeg synes at kunne mærke på ham, at han interesserer sig mindre for politik og religion end for digterkunsten og videnskaben, og hans kærlighed til den sidste kommer smukt frem i det tonefald, hvormed han udtaler den sætning, at videnskaben skal altid være stedbarn.

- Generer det Dem nu ikke, spørger Jeg, at folk her på egnen opfatter Dem som en aparte snegl, som en slags særling, og således skyder Dem ud?

Han smiler. - Nej, men det ærgrer mig, at folk bliver ved at være så dumme, som de er, svarer han og samler sine bukser sammen. Der er ingen knapper i dem.



Jeg har besøgt Søren Rynke to gange, og det, jeg her har skrevet, er en ligefrem beretning. Han er født i fattige for-

hold. Han har alle dage levet i små omstændigheder og ernæret sig ved almindeligt arbejde. I 15 år har han haft kone og børn at forsørge. Nu, han er 75, nyder han en årlig alderdomsunderstøttelse af 96 kr. Det er ikke meget. Der kan ikke blive noget til overs til bøger, som han savner.

Da jeg bød ham farvel, sagde jeg: - Ja, ja, når ikke sjælen under Solen, hvad den vil, så er der andre sole og andre stjerner til, som der står - hvor er det nu?

Han nikkede. - I Ingemanns Holger Danske vise, smilede han.

Altid vil jeg bevare mindet om denne særegne personlighed, denne selvgroede skikkelse, som jeg traf oppe i de ejendommelige vendsysselske bakker.

Hytten i Vrængmose

I forbindelse med Søren Rynkes 76-års fødselsdag i foråret 1904 tegner en medarbejder ved Vendsyssel Tidende også et ganske morsomt billede af forholdene. Det hedder i artiklen bl. a. : - Gamle Søren Rynkes hjem ville forbavse dem, der er vant til at leve i velstand med hjælp på hver finger. Han hjælper sig, som han bedst kan. Hans leje er en feltseng, af hvilken sengeklæderne vil glide ned. Det søger han at forhindre ved fire høje pæle, som han har rammet ned i lergulvet. Enkelte møbler har han, men de hører alle hjemme blandt invaliderne. Husgeråd savner han naturligvis også. Men han ved at hjælpe sig. Hans alen (mål) er nogle mærker skåret i kanten af hans dragkiste osv. Ellers trænger han ærlig talt til alt. Det er synd, at en seks og halvfjerdsårig skal ligge og fryse de lange vinteraftener og -nætter i en vaklende feltseng, mens isen lægger sig halvtommetykt på ruderne. Tøj mangler han også, navnlig et par benklæder, ikke snævre, dertil er han for meget frihedsmand. Han ville føle det, som om hans ben blev bundne. Nej, et par varme, vide, rummelige "bowser", i hvilken han næsten kan bo. Mest klager han sig dog for et par sko. Træskoene er ham for

tunge, når han skal gå langt. Skoene må være 11 tommer og rummelige over tærne, da disse, som på mange gamle folk, er ømme fortryk.

Artiklen slutter med en opfordring til læserne om at sende den gamle eneboer gode ting og sager, også gerne bøger skrevet på tysk og fransk samt Holbergs komedier og romanen "Baskervilles hund". Og det vides, at ønskerne blev opfyldt.



Om Søren Rynke hed det på egnen, at hans livret var suppe, kogt på en muldvarpe, men det har næppe noget med virkeligheden at gøre. Derimod er det nok rigtigt, at folk gemte aviser og trykte skrifter væk, når Søren Rynke var i farvandet. Faldt han over en bog eller en avis, glemte han både tid og sted og var ikke at drive ud af stuen, før den sidste stavelse var læst og tydet.

Et brev

Johan Skjoldborg har sikkert ret, når han skriver, at Søren Rynke satte digtning og videnskab højere end politik. Men det betød ikke, at Søren Rynke ikke var stærkt optaget af det politiske liv, sådan som det formede sig i årene før og efter systemskiftet. Søren Rynke var en god demokrat modsat Skjoldborg, der hørte til rebellerne. Ihærdige forsøg fra Skjoldborgs side på at få Søren Rynke til at skifte avis, hvilket vil sige afbestille Vendsyssel Tidende til fordel for Vendsyssel Venstreblad, var på forhånd dømt til at mislykkes. Søren Rynke var I. C. Christensens mand, og det kunne ingen rokke.



Det vides, at der fandt en livlig brevveksling sted mellem den unge digter og den gamle filosof, men desværre foreligger kun et enkelt brev fra Skjoldborg til Søren Rynke.

Til gengæld er dette af en art, som siger noget om den kultur og udvikling, Søren Rynke besad. Brevet lyder sådan:

Tegensee, Oberbayern, 21 - 12 - 1903.

Kære Søren!

Jeg ved ikke, om De har hørt, at min hustru og jeg er på udlandsrejse. Den 20. september begyndte vi, og nu har vi ekspereret Tyskland.

Vi bor for tiden ved sydgrænsen, og noget hen i januar går vi til Italien.

Hvad jeg nok tror, vi har haft mest udbytte af, er de store malerisamlinger i Berlin, Dresden og München.

Folket er det samme som i Danmark, de samme typer i alt væsentligt, og det er dumt, at så beslægtede folk oplæres til at foragte og hade hinanden.

Men al kulturudvikling foregår jo så langsomt, at det vel nok vil tage nogle millioner år endnu, inden mennesker bliver virkelig civiliserede.

Nå, meningen med brevet er da kun at sende Dem en hjertelig julehilsen fra os begge.

Vi to, Søren Rynke, Dem og mig, er nu en gang kommet i et forhold til hinanden, der består af dybereliggende og mere livsværdifulde elementer.

Det har været mig en glæde at gøre Deres bekendtskab og en ære, at De regner mig som ven. Hav det nu så godt som muligt og fyr, alt hvad De kan, i den nederdrægtige kakkelovn, De har. For man må hellere sulte lidt end at fryse. Vil De ikke glæde mig med et par linier en gang i julen. Min adresse findes på indlagte konvolut.

Hjertelig hilsen fra min hustru og Deres

hengivne *Johan Skjoldborg.*



Magtesløs

Søren Rynke og Johan Skjoldborg forstod hinanden, og Skjoldborg benyttede enhver lejlighed til at besøge Søren Rynke i Vrængmose. Skjoldborg ville også hjælpe ham økonomisk, men Søren's svar var dette: ”Nej, du er sgu det bedste menneske, jeg har kendt. Du skal sgu ikke splittes ad for min skyld”. Skjoldborg siger i sine efterladte optegnelser, at Søren Rynke i sin vurdering af menneskene var meget radikal. Datteren på den større og bedre gård i Albæk var efter hans opfattelse langt fra det værd, som datteren på Magtesløs, gift med en fattig, men begavet husmand. Derfor var det også ret naturligt, at Skjoldborg forud for sin amerikarejse i 1910 traf foranstaltninger til, at Søren

Rynke flyttede fra Vrængmose til et lille hus nær Magtesløs, Han kom hertil medbringende en klædeskiste fyldt med bøger og gamle aviser og et sulekar med fordærvet sul.

Men Søren Rynkes dage var talte. Den 17. januar 1911 lukkede han sine øjne for stedse. Hans sidste bekymring var, at han ikke kunne få sagt tak til Skjoldborg. Han ville så gerne leve, indtil denne i løbet af foråret vendte hjem.

- Han er den eneste ven, jeg har haft på Jorden, og den eneste, som har forstået mig. Hils ham. Det var den gamle huleboers sidste ord, før han gled ind bag det store forhæng

Venskabet

Marie Langeland, Store Restrup, var i foråret 1911 ung pige i huset hos Johan Skjoldborg på Dynæs. Om hans hjemkomst fra Amerika har hun fortalt mig, at den var præget af meddelelsen om Søren Rynkes død. Billedet af Søren Rynke på Skjoldborgs skrivebord var florumvundet, og der var tændt to lys. Da Skjoldborg så dette, blev hans øjne blanke, og snart trillede tårerne ned ad hans kinder.

- Så fik vi alligevel ikke talt sammen, sagde han sagtomt.

Men Johan Skjoldborg glemte aldrig sin gamle ven fra Jyske ås. Den 23. august 1927 lod han afsløre en mindesten på graven på Volstrup kirkegård, hvorpå der står:

SØREN RYNKE

*Så tæt vi sad hinanden nær,
hvor færdes nu din lyse ånd,
din skygge er kun her.
Din ven rejste denne sten.*

I forbindelse med stenens afsløring holdt Johan Skjoldborg en tale, hvori det hed: - Min gamle ven Søren Rynke, som hviler under denne sten, var jo velkendt på denne egn - som en særling. Men han var ingen særling, han var en

ejendommelig personlighed. Det er nok rigtigt, at han ikke var, som folk er flest, thi han var en så oplyst og betydende personlighed, at folk i almindelighed savnede noget at sammenligne med.

Søren Rynke var ganske usædvanlig med hensyn til sin vurdering af livet og tilværelsen og disses værdier. Det, folk i almindelighed vurderer højt, anså han for at være af ringe værdi. Klæder, komfort osv., som mennesker jagter efter, var for Søren Rynke uden større værdi. Derimod satte han al sin kraft og energi ind på oplysning, på videnskab og digtning. Derfor kan Søren Rynke for os være et eksempel på, den rette vurdering angående det materielle og det ideelle.

Ikke mindre fremstående er han for os at se op til, når det gælder den flid, ja, jernvilje, han satte ind, når talen var om studierne. Når andre snakkede tiden bort ved kaffegilder, kortspil og tom selskabelighed, sad Søren Rynke og studerede. I naturlære og kemi var hans indsigt stor gennem det, han havde hentet fra både inden- og udenlandske kilder. Han var i litteraturen fortrolig med de danske klassikere og de tyske, Goethe, Schiller, Heine osv., læste han på originalsproget. Også Englands og Frankrigs digtere havde han kendskab til, navnlig da Shakespeare og Victor Hugo.

Jeg spurgte ham ved en bestemt lejlighed, om han ikke følte sig ensom uden for fælleskabet og selskabslivet, Da lo han: Jeg kan jo ikke få bedre selskab, i hvert fald ikke her på egnen, end Goethe, Schiller og Oehlenschläger.

En fremmed, en moderne herre, tittede engang ind til ham, eftersom han anbefaledes i en rejsehåndbog. Den fremmede spurgte: - Er her ikke trist og ensomt? Søren Rynke svarede: - Ikke før De kom.

Jeg kan ikke forsones mig med den tanke, at min gamle ven, opløst i sine grundemner, bare skal være gået over i det almindelige kredsløb. Jeg ville gerne træffe ham igen.

Vi blev jo ikke rigtig færdige. Måtte vi træffes senere, måske på en anden klode. Men her står vi over for det, som undrager sig forstand og videnskab.

*På denne verdens grænsemur
lønporten til en ny natur
på skjulte søjler hænger.
Hvert øjeblik, som pulsen slår, en sjæl
igennem porten går, og ingen ser
den længer.*

(B. S. Ingemann).

Imidlertid vier jeg denne sten til minde om Søren Rynke.

Den skal minde enhver, som går her forbi, om en fremstående mand, sikkert den mand af almuen i Vendsyssel, som har haft det største kendskab til kunst og videnskab. Denne sten skal tale til nutidens slægter om, at ved nøjsomhed, flid og udholdenhed kan alle erhverve sig betydelige kundskaber, udvikle sine evner, mens man gennem forlystelser og et tomt selskabsliv forspilder livet. Sådant skal denne sten tale til egnens folk. Den skal også til sene tider fortælle om Søren Rynke og den unge digter, som mødte den gamle eremit og gennem en høj stræben og et trofast venskab fulgte denne til Døden og videre ud. Fred over din grav, Søren Rynke, og fred over din sten.





Efterskrift

Søren Rynke var Vendsyssels sidste egentlige huleboer. Han var efter Johan Skjoldborgs vurdering også det almue-menneske i Vendsyssel, som havde det største kendskab til kunst og videnskab. Af sin samtid blev han betegnet som en særling. Det var han vel også. Men han var først og sidst et menneske, der higede efter oplysning og havde et åbent sind for det nye, og som sådan er han værd at mindes og blive mindet om. Derfor denne minderune.

JULEAFTENS DAG. 1970.

DENNE BOG TILHØRER FRA
IDAG OG FOR AL FREMTID:
FISKER BØTGE ANTON.

FUGLSANG NIELSEN.

SKAGEN.

FRA SØVIGER FAR.

Denne bog er udsendt i anledning af julen 1968. Tegninger: Christen Nørrelykke. Tryk og klicheer: Vendsyssel Tidendes Bogtrykkeri, Hjørring. Bogbinder:

Ths. Jensen & Søn, Hjørring. Trykt i 300 eksemplarer, der ikke kommer i handelen.

Kære Børn.

Det er med glæde jeg overgiver
dig denne lille Bog, fordi jeg
troer, du fortaar at verdsette
den, som det Høibke Slægts-
Klenodie den er.

Se smukke Minder tilbage over
Familien Stamfader (Oldefader)
som denne, er der vel faa
Mennesker af jævn Højsaand
der kan fremvise.

Glædelig Fuld

Rim Tringgaard.